శ్రీ ఇచ్ఛాపురపు రామచంద్రం

పెన్నిధి

ప్రతి మనిషి వెనుకా ఓ కథ ఉండి తీరవచ్చుగానీ వాటిలో కొన్ని కథలు మాత్రమే ఎక్కువ మందికి కుతూహలం కల్పించగల వనుకుంటాను.

*　　　*　　　*

రైలు—అనుకున్నట్లే ఆలస్యంగా చేరడంతో నేనా వూరు వెళ్ళేసరికి రాత్రి తొమ్మిదయింది. కొంచం చదువుకున్న రిక్షావాడే తటస్థపడడంతో—వాడికి నేను చేరవలసిన ఆఫీసు తెలుసుననడంతో—కనీసం వాచ్‌మన్ అయినా స్వాగతం పలక్కపోడు అన్న ఆశతో—హోటల్లో దిగడం మానేసి—నేరుగా ఆఫీసుకే వెళ్ళాను బెడ్డింగూ సూట్ కేసులతో.

నేను బొత్తిగా పిరికివాడిని కాను కానీ—తలుపు తీసిన వాచ్‌మన్‌ని చూసి—భయంతో అరిచినంత పనిచేశాను. ఎందుకంటే—వాచ్‌మన్ అనబడే ఆ మానవుడు —గెడ్డం పెరిగి బూచిలా ఉన్నాడు. జుత్తు పెరిగి రాక్షసుడిలా ఉన్నాడు. గుడ్డలు నలిగి—పిచ్చివాడిలా ఉన్నాడు. పాతబడిన ఆ మేడలో—నిశ్శబ్దం గడ్డకట్టిన ఆ నిశీధిలో—అతను దెయ్యంలా...భూతంలా అనిపించాడు.

వణుకుతున్న కంఠంతో నన్ను నేను తెలియపరచుకున్నాను. నేను వాడికంటె చాలా పై మెట్టు నౌకరునని తెలియగానే—నమస్కరించి—లోపలకు తీసుకువెళ్ళాడు. తప్పదు. నేనా ఆఫీసులో ఛార్జి తీసుకోబోయే పెద్ద గుమాస్తాని కదా ?

"టిఫినూ టీ తెమ్మంటారా? భోజనమా ?" మర్యాదగా అడిగాడు.

"చపాతీ...టీ తీసుకురా...నీ పేరు?"

"అప్పల నరసింహులు—"

వాడు వెళ్ళినా వాడిగురించి ఆలోచనలు నన్ను వదలలేదు. మా శాఖలో వాచ్‌మన్‌కి కూడా నూటపాతిక పై చిలుకే వస్తుంది నెలకి. ఎంత పై రాబడిలేని శాఖ అయినా — దీనిలో పనిచేసే ఉద్యోగి మరీ అప్పలనరసింహులంత బీదగా భయంకరంగా శాఖను వెక్కిరిస్తున్నట్లు దిష్టిబొమ్మలా ఉండనక్కరలేదు.

అప్పలనరసింహులుకి పిల్లలెక్కువేమో?

కనుక్కుని—"మందెక్కువా, మజ్జిగ పల్చనా—కుటుంబ నియంత్రణ పాటించి—మిత సంతానంతో అపరిమితానందం అనుభవించ"మని చెప్పాలి.

అప్పలనరసింహులింట్లో దీర్ఘరోగులుండి—వాళ్ళితని జీతాన్నంతటినీ మందుల రూపంలో తాగేస్తున్నారేమో?

"హోమియోపతీ వైద్యం చవుక ... సురక్షితము—" అని చెప్పాలి.

నా ఆలోచనలు సాగుతూండగానే వచ్చేశాడు నరసింహులు.

"రెండు టీ అరవై పైసలు...రెండు చపాతీ – రూపాయ్యరవై—ఇదుగో యిరవై పైసలు—"

లెక్కబాగానే ఉందికాని—నేను రెండు టీ తెమ్మనలేదే? నా ముందరి పెద్దగుమాస్తాకి అలవాటేమో మరచెంబుడు టీ తాగడం.

నేను చపాతీ తినేసరికి గ్లాసుతో ఒక్క టీ మాత్రమే యిచ్చి మిగిలిన టీ వేరుగా ఉంచుకున్న అతని వైఖరికి ఆశ్చర్యపోయాను. అతనిది—కొంచం జబర్దస్తీగానే అనిపించింది. నిగ్రహించుకున్నాను—కాలక్రమమున యితని కీలెరిగి వాత పెట్టవచ్చునులే అని.

వాడి మనస్తత్వం స్టడీ చెయ్యడానికే నిర్ణయించుకున్నాను.

*　　　*　　　*

మనుషులని—వాళ్ళకి తెలియకుండా స్టడీచేసే రెండు జాతుల గురించి మాత్రమే నాకు తెలుసు. దొంగలు—రచయితలూ...

దొంగలు—మనుషులని కనిపెడతారు—ఏమరి ఉంటే దోచుకుందుకు.

రచయితలూ మనుషులని కనిపెడతారు—ఏమయినా ఉంటే కథ రాసుకుందుకు. నేను దొంగని కాను

*　　　*　　　*

అప్పలనరసింహులు కొంతవరకూ సామ్యవాద సిద్ధాంతాన్ని నమ్ముతాడు. ఉన్నదేదో నలుగురూ పంచుకుతినాలని (తాగాలని) అతని సిద్ధాంతం. అతనెన్ని టీలు తెచ్చినా, ఎందరికి తెచ్చినా తాగేటప్పుడు తను కూడా భాగం తీసుకుంటాడు. "పే ఇండివిడ్యువలీ" అనేది పాటించకపోయినా—ఆ సూత్రం తాలూకు రెండవ భాగమయిన "ఎంజాయ్ కలక్టివ్‌లీ" అనేది తు. చ. తప్పడు ఎట్టి పరిస్థితుల లోనూ. వన్ బై టు...త్రి...ఫోర్ ... ఇన్‌ఫినెటీ అయినా చెయ్య

గల నేర్పు వాడిస్వంతం. వాడి యీ పద్ధతికి నేనూ అలవాటు పడి పోయి—టీ తాగాలనిపించేటప్పుడల్లా రెండు టీలు ఆర్డరివ్వడం నేర్చుకున్నాను.

* * *

''ఈ చెత్త అవతల పారెయ్—'' అన్నాను కొన్ని కాగితాలను చూపించి—ఓనాడు. వాడు వాటిని భద్రంగా మడుస్తూండడం గమనించి—నవ్వి—''అదొట్టి చెత్త. నీకూ ఇంగ్లీషువాడి స్వభావం వంటపట్టిందేమిటి? ఎంత పనికిరాని వస్తువునయినా ఏడేళ్లు దాచమంటాడట ఆంగ్లేయుడు.''

''అసలు పనికిరాని వస్తువంటూ ఉంటేకద?''

తెల్లబోయాను. సృష్టించబడిన ప్రతీదీ ప్రయోజనకర మయినదే. ఔను.

అప్పలనరసింహులు గెడ్డం గీసుకుంటున్నాడు—నేను వాడిన బ్లేళ్లతో. అది కేవలం పరోపకార దృష్టితోనే తప్ప తనకోసం ఎంతమాత్రమూ కాదు.

ఉండీ ఉండీ వాడిగురించి నా సహోద్యోగులు ఏవేవో చెబుతూనే ఉన్నారు.

''నరసింహులు రూపాయి ఖర్చుపెట్టాడంటే ఆ రోజు ప్రళయం తప్పదు—''

''వాడి కొక కొడుకూ, కూతురూ ఉండేవారు. కూతురు చచ్చిపోయింది. కొడుకు కూడా వీడి దగ్గర లేడు. వీళ్లబంధువే—పిల్లలు లేరనుకుంటూంటే కొడుకుని అతని దగ్గరకు పంపాడు...''

''వీడికీ డబ్బు కాపీనం ఎందుకో తెలియదు. ప్రాణంపోయినా పైసా ఖర్చుపెట్టడు. మళ్లీ పెళ్లాం కూడా నానా పనులూచేసి సంపాదిస్తూనే ఉంటుంది.''

''కొందరి కర్మ అంతే. ఉండీ లేనట్లే లెక్క.''

అప్పలనరసింహులు నలుగురిళ్లకీ వెళ్లి పనికిరాని బట్టలూ... కాగితాలూ...ఒకటేమిటి, అన్నీ పట్టుకెడతాడుట. మా శ్రీమతి కూడా చెప్పి—అంది. ''మీ అప్పలనరసింహులు ధర్మమా అని యింట్లో చెత్త అనేది ఉండడంలేదు—'' అంటూ వాడి ఉపకార బుద్ధిని మెచ్చుకుంది కూడా.

ఒకనాడు వాడు సీరియస్‌గా అడిగాడు—''బాబూ!...మీకు విస్తరాకుల వెంకటస్వామిగారి గురించి తెలుసా?''

''ఈ వూళ్లో ఉంటూ ఆయన్ని తెలియకపోతే...''

ఆ వెంకటస్వామిగారికీ వూళ్లో సినిమా హాళ్లున్నాయి. సినిమా హాళ్లంతలేసి మేడలున్నాయి. లారీలున్నాయి. కార్లున్నాయి. బార్లున్నాయి. షాపులున్నాయి. అన్నీ ఉన్నాయి. అతనికెంత ఆస్తి ఉందో ఇన్‌కమ్‌టాక్స్ వాళ్లక్కూడా లెక్క తేలలేదట! అంతటి ఆస్తిపరుడు.

''ఆయన అంతపైకి ఎలావచ్చాడో తెలుసాబాబూ? మొదట—పెళ్లాం విస్తర్లు కుడితే వీధులు తిరిగి అమ్ముకునేవాడు. సిరి పొంగింది...పేరుకి పేరూ డబ్బుకి డబ్బూ...''

నవ్వొచ్చింది.

చాలా డబ్బున్నవాళ్ల వెనక—ఎందుకోకాని యిటువంటి కథ లుంటూ ఉంటాయి. బజ్జీలమ్ముకునే బాబూరావే పదేళ్ల తిరక్కుండా లక్షాధికారయ్యాడనీ; ఇప్పటి కోటీశ్వరరావే అప్పటి కాకా హోటలు నడిపి పప్పరుబ్బేవాడనీ...అలాగ...ఈ కథలకు అర్థమూ ప్రయోజనమూ ఒకటే తోస్తుంది. ఇటువంటి కథలు చెప్పి బజ్జీ లమ్ముకునే వాళ్లకీ, కాకా హోటలు నడిపేవాళ్లకీ ఆశలుపెంచి—నేటి భిక్షాధికారులే రేపటి లక్షాధికారులని తియ్యగా నమ్మించడం. బ్రతుకుకు ఆశల తీపిపూత పూయడం. అంతకంటే ఏముంది? ఏముంటుంది?

''నువ్వెప్పుడేనా అతనిదగ్గర విస్తరాకులు కొన్నావా?''

''లేదు లెండి. అందరూ చెప్పుకోగా వినడమే.'' వాడి కళ్ళలో కోరికా ఆశా మెరిశాయి. అర్థమయింది. అప్పల నరసింహులకి అమాంతం లక్షాధికారో, కోటీశ్వరుడో ఐపోవాలని ఉంది. కాని— ఎలాగ? కథలలోనూ, కలలలోనూ తప్ప సాధ్యం కాదే?

ఐనా—డబ్బు ఖర్చు పెట్టనివాడికి లక్ష ఉంటే ఏం, కోటి ఉంటే ఏం? అనుభవించేదెలాగూ ఉండదు. అంకెలు చూసుకు ఆనందించడమేగా?

''నర్సింహులూ!... నీకు అమాంతం సిరి వచ్చిపడితే ఏం చేస్తావు?'' అడిగాను.

''రానివ్వండి చూద్దురుగాని—'' మెరుస్తున్నాయి వాడికళ్లు.

ఔను. వాడు మంత్రులలాగ మాటల మనిషి కాదు. క్రియాశీలి.

వాడిలోని మరికొంత అర్థమైంది.

* * *

ఒక నాటి సాయంత్రం...ఏమీ తోచక రోడ్డుమీదకి బయలు దేరాను.

నాది రోడ్డుమీది కలర్‌నిచూస్తూ ఎంజాయ్ చేసే కుర్ర వయసూ కాదు, తల వొంచుకుని నడిచే క్రరవయసూ కాదు. ఈ నడివయసుతో యిదే చిక్కు. కుర్రాళ్లేమో పెద్దవాడివని బహిష్కరిస్తారు. పెద్దవాళ్ళేమో కుర్రవాడివని తీసిపారేస్తారు.

నాలుగు రోడ్లు తిరిగి—వస్తున్నాను. సాయంత్రపు ఎండ పలచగా అందంగా పరచుకుంటూంది. గులాబి రంగు ఎండలో —రోడ్డు పక్క మెరుస్తూ—అవేమిటి ?

దగ్గరగా వెళ్లాను. కాగితం బుట్టలూ...చేటలూ......సజ్జలూ...కళాత్మకంగా ఉన్నాయి.

ఒకటి తీసి— "ఎంత?" అన్నాను.

"రెండు—" అని— నా ముఖంలోకి చూసి—"మీరా బాబూ? నే నింటికి తెస్తాను. యిదేనా యింకేమయినా కూడా కావాలా?" అంది.

ఆమె నెప్పుడో ఎక్కడో చూసినట్లుంది కానీ ఎవరో గుర్తుకు రావడం లేదు. నేను ముసిలివాడినై పోతున్నానేమో?

ఇంటికి వెళ్లాను. కొంత సేపటికి—చీకటి పడ్డాక ఆమె వచ్చింది నే నెంచుకున్న సజ్జ పట్టుకుని. రెండు రూపాయలు తెచ్చి అందించబోయాను.

సందేహించింది. కళ్ళనీళ్ళ పర్యంతం ఐంది.—"మీ దగ్గర్నుంచి తీసుకోడానికి మనసొప్పడం లేదు. కాగితాలు మీ రిచ్చినవే. కాని లెక్క సరిగ్గా చెప్పకపోతే తాట వొలుస్తాడు—" విషమ సంధిలో విలవిల కొట్టుకొంటున్నట్లుంది.

"ఎవరు?"

"అప్పల నరసింహులు..."

జ్ఞాపకం వొచ్చింది. ఈమె అతగాడి అర్ధాంగి.

"మీ యజమానికీ డబ్బుకీ ఎందుకంత లంకె?"

"అదేమో బాబూ! అతగాడి డబ్బుపిచ్చి కాదుగానీ అందర్నీ సంపుకు తింటున్నాడు. తను తినడు, ఎవర్నీ తిన నివ్వడు. తను కట్టడు...మమ్మల్ని మంచి బట్ట కట్టనివ్వడు". గాలికి నిప్పు రేగినట్లు—నా ప్రశ్న ఆమె స్మృతులను తలుపు తట్టిందో ఏమో! మానినగాయం మళ్ళీ రేగినట్లుంది. దుఃఖం వొచ్చేసిం దామెకు.

"ముచ్చటగా మూడేళ్ళ బొట్టు, బొంగరంలా యిల్లంతా తిరిగేది. చూడ్డానికి రెండు కళ్ళూ చాలేవికావు. ఉన్నట్టుండి మాయదారి జబ్బు ముంచుకొచ్చింది. మామూలు జబ్బుకాదు—గచ్చాకుకీ పుచ్చాకుకీ గమ్మున తగ్గడానికి" వెల్లువలా శోకం.

"ఆడు మనిషి కాడు. రాక్షసుడు. డబ్బు రాక్షసుడు. పిల్ల మందులకి మూడొందలు ఖర్చు పెట్టడానికి మనసొప్పక —

"ఊరికే అనుకోడమేగాని డాక్టర్లుమనుషులేకాని దేవుళ్లేటి? మనిషి ప్రాణం మనిషి చేతిలో ఉండదు. దేముడిదయుంటే పిల్ల బతుకుతాది. జబ్బు తగ్గే వేళే రావాలికాని కరీదయిన మందే పడాలని లేదు. ఓ పసరు...మరోగుండ... ఏదేనా చాలు..." అనేసి డబ్బివ్వకుండా పిల్లదాని బతుకుని చెరిపిపారేశాడు దుర్మార్గుడు—పాపిష్టోడు—"

సాక్షాత్తూ అప్పల నరసింహులు భార్యే ఆ చేదు నిజం చెప్పాక యిక నమ్మకుండా ఎలాగ ఉండేది? డబ్బు ఎంత పాపిష్టిది!

ఆమె ఆయాసపడుతూంటే—దుఃఖం వల్ల అనుకున్నాను. కాని—"నాకూ రోగమే. సూదిమందు పడాలి. కాని యిప్పించడు. డబ్బు ఉండీ గతిలేదు, నేనూ ఎన్నాళ్ళో బతకను. రోగం నన్ను మింగేస్తుంది. అటువంటోణ్ని కట్టుకోడం నా కర్మ బాబూ!... ఈ డబ్బుపిచ్చి వొదులుకుని సుకపడమని మీరయినా చెప్పి పుణ్యం కట్టుకొండి—" అని వెళ్లిపోయిందామె.

డబ్బుపిచ్చి కూడా రోగం లాటిదే. మామూలు రోగి తన బాధ తనే పడతాడు. ధనరోగి తన చుట్టూ ఉన్నవారిని కూడా బాధిస్తాడు చిరకాలమూ. ధనరోగానికి మందూలేదు, కాలపరిమితీ లేదు.

అసలు—నరసింహులు యిన్ని ప్రుఁరాకులు పడుతూ డబ్బు మూటలు కట్టటం ఎందుకో? వాడి ప్రుఁరెను దొలుస్తున్న పురుగు ఏమిటో?

ఆలుమగల తగవు అద్దంమీద ఆవగింజవతు అంటారు.

"నీ పెళ్లానికి మంచి మందిప్పించ"మని నేను నరసింహులుకి చెప్పడం నా మట్టుకు నాకే సబుపుగా తోచలేదు.

కుతూహలం మాత్రం పెరిగింది. నరసింహులు ఎందుకింత కష్టపడి డబ్బు కూడబెడుతున్నాడు?

* * *

కాలం గడుస్తోంది.

నరసింహులు పెళ్లాం చచ్చిపోయిందన్న వార్త తెలిసింది ఆ రోజు ఆఫీసుకి వెళ్లగానే.

వాడింటికి వెళ్లాను.

నరసింహులు పెళ్లాం శవంపక్క కూర్చున్నాడు.

వాడి కళ్లల్లో విషాదంకంటె ఓటమి ఎక్కువ కనిపిస్తూంది.

నాకొక క్రూరమయిన ఆలోచన వచ్చింది. (కథలు రాసే వాళ్లు అప్పుడప్పుడు అసహజంగా ఆలోచిస్తూంటారా?)

చెత్తకాగితాలు...చిరిగిన గుడ్డలు...విరిగిన బ్లేళ్లు...వీటన్నిటికీ ఏదో ఒక రకమయిన ప్రయోజనం ఉంది. చివరకి—చచ్చిపోయిన జంతువులమీద కూడా డబ్బు పిండవచ్చు వాటి తోలు తీసి అమ్మి. కాని—మానవ కళేబరం బోలెడన్ని కర్రలు ఖర్చుపెట్టి కాల్చి బూడిద చేయవలసిందే తప్ప దానిమీద పైసారాదు. పైగా—వాయిదా వెయ్యకుండా చెయ్యవలసిన కార్యక్రమం అది.

సృష్టిలో పనికిరాని వస్తువు—మానవ కళేబరం! కాదూ?

నరసింహులు యిలాగ ఆలోచించడం లేదుకద?

కాని—మానవ కళేబరంమీదకూడా మనీ చేసుకోగలిగా డతను. మా దగ్గరే చందాలు వసూలుచేసి ఆ శవదహనం చేయించాడు. మా కందరికీ తెలుసు, వాడు చాలా కూడబెట్టాడని. కాని వాడి ముఖమూ మాటలూ పరిస్థితీ చూసి మరోమాట ఎలాగఅనగలం?

ఏది ఆగినా కాలం ఆగదుకద?

నరసింహులుకే జబ్బుచేసింది. ఔను. తినడంలో లుబ్ధత్వం చూపితే జబ్బులు రాకేంచేస్తాయి? వాడి శరీరంమీద జబ్బు

స్పష్టంగా తిష్టవేసుకుంది. ఇకనయినా నా కథ తాలూకు పాత్ర నా ఊహకనుగుణంగా లొంగితీరుతుందని ఆశించాను. (రచయితలతో యిదే గొడవ. వాళ్లకి మనుషులు కథలలో పాత్రలలాగ మాత్రమే అనిపించడమూ కనిపించడమూ)

ఎన్నో పళ్లు పీకాను కాని—నా పంటినొప్పంత నొప్పి మరెవరికీ లేదన్నాట్ట్క డాక్టరు. ఆయన ఆమాట ఎందుకన్నా ఓ జీవిత సత్యం ఉంది ఆయన మాటల్లో. నరసింహులు—తన ప్రాణంమీదకే వచ్చిందనేసరికి—కూడబెట్టిన డబ్బు పైకి తీయకేం చేస్తాడు? స్వంత ప్రాణంకంటె తీపికాలేదుకద డబ్బు?

కాని—నా అంచనాలు తప్పే అయ్యాయి.

"యోగం ఉంటే బతుకుతాను. లేకపోతే లేదు. అంతేకాని వెయ్యి రూపాయలుపెట్టి మందులు వాడలేను—" అనేశాడు డాక్టరుతో. అంతకీ డాక్టరు స్పష్టంగానే చెప్పాడు రోగం ప్రాణాల మీదకు తెస్తుంది త్వరలోనే అని. అయినా అప్పలనరసింహులు చలించలేదు.

వాడి నెలా అర్థంచేసుకోవాలో నాకు తెలియలేదు.

అన్నిటికంటే విలువైనది ప్రాణం అని నమ్మిక నాకు—నా అభిప్రాయం తప్పని తెలియజేస్తున్నాడా అప్పలనరసింహులు? నేను అక్కడా అక్కడా విన్నమాటలే నిజమైతే వాడి దగ్గరీపాటికి కనీసం ఇరవై వేలయినా నిలవ ఉండాలి. అధమపక్షం పదివేలు; ప్రజాభిప్రాయాన్ని అతిశయోక్తిగానూ—గోరంతలు కొండంతలుగానూ తీసుకున్నా. ఆ పదివేలలోనూ ఓ వెయ్యి తనప్రాణంకోసం ఖర్చు చేసుకుందుకేం? ఎన్ని కోట్లరూపాయలు...ఎంత సంపద... ఒక ప్రాణానికి సాటి? మూటకట్టిన సిరిని తనతో ఎంతదూరం తీసుకువెళ్లగలడు మనిషి? చచ్చిపోయాక డబ్బు తనవెంట రాదనీ, రాలేదనీ తెలియని అజ్ఞానీ, అమాయకుడూ కాడే అప్పలనరసింహులు? మరి?

అప్పలనరసింహులు చచ్చిపోయాడు.

ఆఫీసువాళ్లమే దహన సంస్కారం జరిపించాం.

వాడి యింట్లో ఓ కాగితం మా కంటపడింది.

దానిలోఉన్న విశేషాలు :—అప్పటివరకూ అప్పలనరసింహులు ఇరవై రెండువేలు సంపాదించాడు. అవి ఎక్కడెక్కడ దాచాడో వివరించాడు.

ఆ డబ్బుతో—వాడి యిల్లున్న సందుని రోడ్డు వేయించాలనీ... ఆ రోడ్డుకి తనపేరు పెట్టాలనీ — తన పేరు పెద్ద అక్షరాలతో వ్రాసిన బోర్డుని రోడ్డుపక్క ఉంచాలనీ — అదే తన కోరిక అనీ స్పష్టంగా తెలియజేశాడు.

అదొక విల్లువంటిదే.

తన ఆస్తిని—ఒక్కగానొక్కకొడుక్కి ఒక్కపైసాకూడా చెందకుండా—తన పేరిటవేయవలసిన రోడ్డు గురించే కేటాయించాడు!

ఆ విల్లు నాకు చిత్రంగా తోచింది. ఆలోచిస్తున్నకొద్దీ మానవ మనస్తత్వంలోని మరొక కోణం నాకు స్పష్టం కాసాగింది.

* * *

తాత—మనవడికోసం కోరుకునేదీ,

రచయితలూ కళాకారులూ రచనా కళాసేవ చేసేదీ,

పేరుకోసం!

అప్పలనరసింహులు తన జీవితాన్నలా మలుచుకున్నది కూడా పేరుకోసమే!

ఔను. కొందరికి—పేరే, నిధీ పెన్నిధీ కూడా!

(N. బలరామ్‌దాస్, ఇన్‌కమ్‌టాక్స్ ఇనస్పెక్టరు - విశాఖ,కి కృతజ్ఞతలు)

అస్తిత్వవాద అసంబద్ధ సాహిత్యము

(40వ పేజీ తరువాయి)

6. Criticism A short History. P. P. 499—521.

7· Cockelreas & Logan. P. 191. "In his book The Theatre of the Absurd Esslin says that the theme of these plays is in "the "sense of metaphysical anguish at the absurdity of the human condition."

8. కాళిదాసు, అభిజ్ఞాన శాకుంతలమ్.

9 సుదర్శనం, పుట 46.

10. సుదర్శనం, పుట 47.

11. Karl Jaspers, way to wisdom, P. 115 "Absolute independence is imposible. In thinking we are dependent on experience which must be given us, in living we are dependent on others with whom we stand in a relation of mutual aid. As self hood we ate dependent on other selfhood, and it is only in communication that we and others come truly to ourselves."